

УДК 334.722:336.717.8.663.12

Куциньська М.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки промисловості
та організації виробництва

Українського державного хіміко-технологічного університету

Жилко Ю.І.

магістр

Українського державного хіміко-технологічного університету

АНАЛІЗ НАЯВНИХ ПІДХОДІВ ДО ТРАКТУВАННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «АНТИКРИЗОВЕ ФІНАНСОВЕ УПРАВЛІННЯ»

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено сутність поняття «антикризове управління» на основі аналізу літературних джерел, де висвітлена проблематика антикризового управління на вітчизняних підприємствах. У статті розкрито підходи до класифікації антикризового фінансового управління підприємством. На основі проведеного аналізу визначено переваги та недоліки наявних у спеціальній та науковій літературі трактувань сутності поняття «антикризове управління».

Ключові слова: антикризове управління, фінансова криза, антикризове фінансове управління, попередження кризи, управління, фінансовий стан.

АННОТАЦИЯ

В статье исследована сущность понятия «антикризисное управление» на основе анализа литературных источников, где освещена проблематика антикризисного управления на отечественных предприятиях. В статье раскрыты подходы к классификации антикризисного финансового управления предприятием. На основе проведенного анализа определены преимущества и недостатки существующих в специальной и научной литературе трактовок сущности понятия «антикризисное управление».

Ключевые слова: антикризисное управление, финансовый кризис, антикризисное финансовое управление, предупреждение кризиса, управление, финансовое состояние.

ANNOTATION

The article explores the essence of the crisis management concept based on the analysis of literary sources, which gives the issues of crisis management at domestic enterprises. The article describes approaches to the classification of the crisis financial management of the enterprise. Based on the analysis, the advantages and disadvantages of the concepts crisis management existing in the special and scientific literature of the essence of the concept are determined.

Key words: crisis management, financial crisis, crisis financial management, crisis prevention, management, financial condition.

Постановка проблеми. На процес ведення господарської діяльності підприємств впливають фактори зовнішнього та внутрішнього середовища, які можуть стати перешкодою для динамічного розвитку або ставити під загрозу досягнення цілей підприємств. У сучасних умовах ці аспекти набувають актуальності, оскільки вкрай необхідне подолання наслідків нестабільної економічно-політичної ситуації в країні як для великих, так і для малих підприємств. Негативні наслідки спричинено не тільки безпосередньо нестабільною ситуацією в країні, а й не досить ефективною системою антикризового управління на підприємствах, недосконалістю процесів діагностування кризи та виходу з неї. Отже, вдосконалення теоретичних

засад здійснення антикризового фінансового управління на підприємствах залишається важливим питанням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження кризи на вітчизняних підприємствах та в установах приділяється увага вченими-економістами, такими як І.П. Косарева [3], О.В. Ареф'єва [6], Ю.В. Прохорова [6], Н.М. Давиденко [7], Л.М. Дейніс [8], Л.О. Лігоненко [9], Р.І. Біловол [9], О.О. Терещенко [10], В.І. Фучеджи [11], О.С. Силкін [12], П.О. Муж [12] та багато інших. Однак багато з цих досліджень не враховують особливості сучасної економіки, яка здійснює рушійні трансформаційні зміни внаслідок впливу різноманітних факторів та чинників.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз наявних підходів до визначення поняття «антикризове управління на підприємстві» з метою подальшого уточнення сутності цієї економічної категорії.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні з моменту легітимізації незалежності кризові явища в економіці відбуваються постійно. Криза постійно супроводжувала підприємницьку діяльність та змушувала підприємства застосовувати антикризове управління для подолання кризового стану і виходу з нього. Кризові явища стали звичайною реальністю для українських підприємств, що дає поштовх для науковців аналізувати та постійно шукати нові рішення протидії.

Банкрутство підприємства є актуальною проблемою як для України, так і для інших країн із перехідною економікою. Економічно розвинуті країни також не застраховані від кризових станів, що показує зростання кількості фінансово неспроможних підприємств.

Фінансова криза підприємства – одна із форм порушення його фінансової рівноваги, яка формується внаслідок дії різноманітних факторів суперечності між фактичним станом фінансового потенціалу підприємства та фінансовими потребами, що несе найбільш небезпечні потенційні загрози функціонуванню підприємства. Слушно погодитися з думкою автора дослідження [1], що саме фінансова криза спонукає до пошуку вирішення через систему антикризового фінансового управління [1, с. 61–69].

Під кризою будемо розуміти такий стан, за якого наявні засоби досягнення цілей стають неадекватними, внаслідок чого виникають непередбачувані ситуації та проблеми [2]. Антикризове управління – це система прийомів і методів, здатних попередити настання фінансової кризи і банкрутство. Антикризове управління за весь час існування неодноразово вивчалось й адаптувалося до сучасних умов розвитку економіки. Поява нових трактувань антикризового управління приводила до більшої теоретичної невизначеності, через що і страждає практичний аспект його застосування. Власники та управлінці підприємств через велику кількість нових трактувань і моделей антикризового управління не мали чіткого уявлення, які саме моделі використовувати для свого підприємства.

Деякі керівники та експерти в питаннях кризових станів на вітчизняних підприємствах можуть звернути увагу на досвід зарубіжних підприємств та моделей антикризового управління. Однак досвід інших країн у використанні тієї чи іншої моделі антикризового управління не гарантує отримання позитивного результату в Україні. Проблема полягає в тому, що українська економічна криза має свої особливості, через це виникає потреба в розробленні такої моделі антикризового управління, яка могла б відповідати українським реаліям та умовам.

Велика кількість підходів до визначення поняття антикризового фінансового управління базується на двох поняттях: «фінансове управління» та «антикризове управління фінансами» [3].

Антикризове управління фінансами – це усвідомлений вплив органів управління на фінансові процеси, фінансову діяльність, яку здійснюють із метою досягнення та підтримки збалансованості фінансової стійкості й отримання доходів, прибутку та фінансового забезпечення економічних і соціальних завдань [1, с. 61–69]. Загальноприйнятою характеристикою управління фінансами є цілеспрямоване формування процесу перерозподілу фінансових ресурсів між різними суб'єктами фінансової системи і всередині них; це діяльність із залучення та ефективного використання фінансових ресурсів [4, с. 36–59].

У наш час важливим складником є система антикризового фінансового управління. Антикризове фінансове управління як інноваційний ресурс є адекватною відповіддю на виклики сьогоденної економіки. Йдеться про застосування специфічних методів та прийомів управління фінансами, які дають змогу забезпечити безперервну діяльність підприємств на основі управління зовнішніми та внутрішніми ризиками, профілактики та нейтралізації фінансової кризи.

Нині спостерігається декілька наукових підходів до визначення сутності поняття антикризового фінансового управління. Таких на-

укових підходів дотримуються як вітчизняні економісти, так і зарубіжні. Незважаючи на велику кількість досліджень і трактувань, немає єдиної думки стосовно формування наукової концепції щодо антикризового фінансового управління підприємством. Є різні підходи, серед яких можна виділити протилежні – «вузький» і «широкий» [5, с. 127–130]. Тобто класифікацію підходів можна здійснити, виходячи з його широти.

Безумовно, можна приєднатися до думки, що антикризове фінансове управління має бути невід'ємним складником управління сучасним підприємством і становити систему заходів, спрямованих не тільки на вихід підприємства з фінансової кризи, але й на запобігання виникненню такої ситуації в майбутньому [5, с. 127–130].

Загальновідомо, що основними елементами управління є планування, організація, мотивація і контроль. Усі ці елементи властиві й антикризовому управлінню, і чимало науковців використовують їх, подаючи власне трактування цього поняття.

Криза постійно видозмінюється, і з'являється щоразу більше її різновидів: валютна, банківська, фінансова тощо. Це дало поштовх до розвитку антикризового управління. Так, науковці дійшли спільної думки, що треба розрізняти поняття «антикризове управління» й «антикризове фінансове управління». Результати аналізу основних визначень поняття «антикризове фінансове управління», які є в спеціальній та науковій літературі, наведені в таблиці 1.

Підсумовуючи наведені трактування поняття, на нашу думку, антикризове фінансове управління – це механізм фінансового впливу та комплекс заходів на етапах виявлення кризоутворюючих факторів, проведення своєчасної діагностики для запобігання і нейтралізації кризи під час використання системи специфічних методів, принципів та прийомів управління фінансами.

Висновки. Досліджено теоретичні підходи до трактування поняття «антикризове управління» та «антикризове фінансове управління». Запропоновано власне визначення поняття «антикризове фінансове управління». На підставі проведеного дослідження можна визначити сутність поняття «антикризове фінансове управління підприємством» як механізм фінансового впливу та комплекс заходів на етапах виявлення кризоутворюючих факторів, проведення своєчасної діагностики для запобігання і нейтралізації кризи за використання системи специфічних методів, принципів та прийомів управління фінансами.

Напрямами подальших досліджень у зазначеній науково-практичній царині має стати аналіз наявного механізму антикризового фінансового управління та дослідження міжнародної практики щодо методів антикризового управління.

Таблиця 1

Трактування поняття «антикризове фінансове управління» провідних економістів

Автор, джерело	Визначення	Ключові слова	Переваги	Недоліки
1	2	3	4	5
Ареф'єва О.В., Прохорова Ю.В. [6]	Система управління, яка використовує механізми фінансового впливу, спрямовані на запобігання або подолання фінансової кризи	механізми фінансового впливу	узагальнено цілеспрямованість функціонування такої системи	не врахована необхідність постійної діагностики суб'єкта господарювання, тобто безперервного процесу антикризового управління незалежно від наявності проблем у роботі підприємства
Давиденко Н.М. [7]	Комплекс заходів на етапах виявлення кризоутворюючих факторів, своєчасної діагностики, запобігання й нейтралізації кризи, спрямований на досягнення цілей діяльності підприємства, реалізацію його стратегії та подальший розвиток. Антикризове фінансове управління має стратегічну спрямованість і забезпечує адаптацію до умов зовнішнього середовища шляхом реального відпрацювання стратегії	комплекс заходів на етапах виявлення кризоутворюючих факторів, своєчасної діагностики, запобігання й нейтралізації кризи	враховано, узагальнено цілеспрямованість функціонування такої системи	не врахована необхідність постійної діагностики суб'єкта господарювання, тобто безперервного процесу антикризового управління незалежно від наявності проблем у роботі підприємства
Дейніс Л.М. [8]	Комплекс постійно організованого управління, в основу якого покладено застосування специфічних методів та прийомів управління фінансами підприємства, включає складники, спрямовані на профілактику та нейтралізацію фінансової кризи за допомогою всього фінансового потенціалу підприємства	комплекс постійно організованого управління	перевагою такого підходу до визначення сутності антикризового фінансового управління є передбачення того, як одні фінансові проблеми можуть спричинити інші і погіршити фінансовий стан підприємства. Приділено увагу питанням комплексності та постійності такого управління	узагальнено формується уявлення про складники такої системи
Лігоненко Л.О. Біловол Р.І. [9]	є підсистемою загальноантикризового управління	підсистема	лаконічне формулювання	недостатньо розкриває сутність антикризового фінансового управління. Автор акцентує увагу на місці антикризового фінансового управління в структурі загального антикризового управління, але не враховує необхідності висвітлення його основної мети та засобів
Терещенко О.О. [10]	застосування специфічних методів та прийомів управління фінансами, які дозволяють забезпечити безперервну діяльність підприємств на основі управління зовнішніми та внутрішніми ризиками, профілактики та нейтралізації фінансової кризи	специфічні методи та прийоми управління фінансами	визначення його необхідною складовою частиною системи корпоративно-го управління, що дозволяє реалізувати інноваційну модель розвитку підприємства	узагальнено формується уявлення про складники такої системи

Закінчення таблиці 1

1	2	3	4	5
Фучеджи В.І. [11]	постійно організоване управління, в основу якого покладена система методів, принципів розроблення та реалізації специфічних управлінських рішень, що приймаються відокремленим суб'єктом в умовах суттєвих ресурсних та часових обмежень, підвищеного ризику, фінансових та інтелектуальних витрат для відновлення життєздатності та недопущення ліквідації	система методів, принципів розроблення та реалізації специфічних управлінських рішень	комплексний підхід специфічних управлінських рішень та системи методів, що спрямовані на подолання конкретно наявної загрози та недопущення до ліквідації	узагальнено формується уявлення про складники такої системи
Силкін О.С., Муж П.О. [12]	система заходів, спрямованих на виявлення, боротьбу та в майбутньому подолання криз, які руйнують фінансово-економічну діяльність підприємства	система заходів	узагальнено цілеспрямованість функціонування такої системи	підхід, що виділяє антикризове управління як постійно діючу функцію, незважаючи на характеристику стану підприємства. Зазначає необхідність використання антикризового управління за вже наявної кризи

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Алмашій Я.І. Антикризове фінансове управління підприємством: сутність та механізми реалізації / Я.І. Алмашій // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2015. № 12. С. 66–69.
- Рясних Є.Г. Основи фінансового менеджменту: навчальний посібник / Є.Г. Рясних. К.: «Академвидав», 2010. 336 с.
- Косарева І.П. Характеристика сутності та поняття антикризового фінансового управління / І.П. Косарева, А.В. Сало. URL: <http://global-national.in.ua/archive/22-2018/80.pdf>
- Управление финансами / Под ред. В.В. Ковальова. 2-е изд. М.: Проспект, 2004. 359 с.
- Важинський Ф.А. Сутність антикризового фінансового управління підприємством / Ф.А. Важинський, А.В. Колодійчук // Економіка промисловості. 2009. № 5. С. 127–130.
- Ареф'єва О.В. Антикризове фінансове управління підприємством: монографія / О.В. Ареф'єва, Ю.В. Прохорова. Львів: УАД, 2011. 252 с.
- Давиденко Н.М. Антикризове управління в бурякоцукровому підкомплексі АПК / Н.М. Давиденко // Проблеми трансформації соціально-економічної системи в Україні. 2004. № 6. С. 141–148.
- Дейніс Л.М. Сутність антикризового фінансового управління підприємством / Л.М. Дейніс, В. І. Фучеджи // Вісник соціально-економічних досліджень. 2016. № 41(2). С. 49–53.
- Лігоненко Л.О. Антикризове управління підприємством: підручник / Л.О. Лігоненко. К.: КНТЕУ, 2005. 824 с.
- Терещенко О.О. Антикризове фінансове управління на підприємстві: навч. посіб. / О.О. Терещенко. К.: КНЕУ, 2004. 560 с.
- Фучеджи В.І. Особливості антикризового управління підприємством / В.І. Фучеджи // Вісник соціально-економічних досліджень. 2015. № 38. С. 361–366.
- Силкін О.С. Аналіз сутності антикризового управління підприємством / О.С. Силкін, П.О. Муж // Наукові записки. 2016. № 2 (53). С. 228–235.
- Шевцова О.Й. Основи антикризового фінансового управління підприємством / О.Й. Шевцова. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1773>

REFERENCES:

- Almashii, Y.I. (2015), "Crisis financial management of the enterprise: the essence and mechanisms of realization" Scientific Bulletin of the International Humanitarian University, no. 12, pp. 66–69.
- Ryasny, Ye.G. (2010), *Osnovu finansovogo menegmenty* [Fundamentals of Financial Management], Kyiv, Ukraine.
- Kosareva, I.P. (2018), "Characteristic of the essence and concept of crisis financial management", *Economy and management of enterprises*, [Online], no. 22, available at: <http://global-national.in.ua/archive/22-2018/80.pdf>
- Kovalev, V.V. (2004), *Finansove upravlinnya* [Financial Management], Prospect, Moscow.
- Vazhinsky, F.A. (2009), "The essence of the anti-crisis financial management of the enterprise", *Economy of industry*, no. 5, pp. 127–130.
- Arefeva, O.V. and Prokhorov, J.V. (2011), *Antukrizove finansove upravlinnya pidpruemstvom* [Crisis financial management of the enterprise], Lviv, Ukraine.
- Davydenko, N.M. (2004) "Crisis control in beet-sugar subcomplex APK", *Problems of the transformation of the socio-economic system in Ukraine*, no. 6, pp. 141–148.
- Denis, L.M. (2016) "The essence of anti-crisis financial management of the enterprise" *Bulletin of social and economic researches*, no. 41 (2), pp. 49–53.
- Lihonenko, L. O. (2005). *Antykryzove upravlinnia pidpryemstvom* [Crisis Enterprise Management], Kyiv, Ukraine.
- Tereshchenko, O. O. (2004). *Antykryzove finansove upravlinnia na pidpryemstvi* [Crisis Financial Management at the Enterprise], Kiev, Ukraine.
- Fucheghi, V.I. (2015) "Features of the Anti-crisis Enterprise Management", *Journal of Socio-Economic Research*, no. 38, pp. 361–366.
- Silkin, O.S. and Husband, P.O. (2016) "Analysis of the essence of the crisis management enterprise", *Scientific Notes*, no. 2 (53), pp. 228–235.
- Shevtsova, O.Y. "Basics of Anti-crisis Financial Management Enterprise", *Effective economy*, [Online], no. 2, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1773>

Kutsynska M.V.
*Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Industrial Economics
and Organization of Production,
Ukrainian State University of Chemical Technology*

Zhylko Y.I.
*Master's Degree,
Ukrainian State University of Chemical Technology*

ANALYSIS OF EXISTING APPROACHES TO THE INTERPRETATION OF THE CRISIS FINANCIAL MANAGEMENT CONCEPT

The article explores the essence of the crisis management concept based on the analysis of literary sources, which gives the issues of crisis management at domestic enterprises.

The essence of the crisis concept has been analysed. The peculiarities of the formation of approaches to the interpretation of the crisis management concept's essence have been explored.

It has been proved that the experience of other countries in using one or another model of crisis management does not guarantee a positive result in Ukraine. The problem lies in the fact that the Ukrainian economic crisis has its own peculiarities and, as a result, it is necessary to develop such a model of crisis management, which could correspond to Ukrainian realities and conditions.

A large number of approaches to the definition of the crisis financial management concept are based on two concepts: "financial management" and "crisis management of finances."

In our time, an important component is the crisis financial management system. Crisis financial management, as an innovative resource, is an adequate response to the challenges of today's economy. It involves the use of specific methods and techniques of financial management that enable enterprises to continuously operate on the basis of management of external and internal risks, prevention and neutralization of the financial crisis.

The article describes approaches to the classification of the crisis financial management of the enterprise.

Based on the analysis, the advantages and disadvantages of the concepts crisis management existing in the special and scientific literature of the essence of the concept are determined.

Summing up the investigated interpretation of the concept, the crisis financial management is a mechanism of financial influence and a complex of measures at the stages of identifying the crisis-creating factors, conducting timely diagnostics to prevent and neutralize the crisis, using the system of specific methods, principles, and techniques of financial management.